

EL CASTELL INTERIOR DE STA TERESA DE JESÚS: Un itinerari vers la maduresa espiritual

DOLORS QUERALT

INTRODUCCIÓ

Teresa de Cepeda i Ahumada neix l'any 1515 a Gotarrendura (Àvila) i mor el 4 o 15 d'Octubre de 1582 a Alba de Tormes. Ens trobem al s. XVI, una època molt problemàtica tant a nivell social com polític i religiós, que la va influenciar profundament. El descobriment d'Amèrica, la divisió de l'Església, guerres de religió, persecució religiosa, reforma i contrareforma i, per què no dir-ho, una visió negativa de la dona. Aquestes qüestions l'afecten i la impulsen a actuar. La condició de ser una dona la limita perquè en aquell moment ésser dona i mística no era un paper gens fàcil, com tampoc no ho és ara.

En aquesta situació, ella, que estima l'Església, comença a fer fundacions de convents que siguin llum enmig de tanta foscor, al mateix temps que posa la seva experiència per escrit, guiada per la inspiració divina, que sempre demana. El primer llibre que escriu és el *Llibre de la Vida*, l'any 1565, és la seva autobiografia. Poc després *Camí de perfecció* que és un comentari del Parenostre i de la seva experiència de pregària. L'any 1573 va escriure *Les Fundacions* on relata la seva aventura fundacional. Als 62 anys, en plena maduresa humana i espiritual, va començar la redacció del *Castell Interior*, també anomenat *Les Estances*. Era l'any 1577. És el llibre més complet i també més complex que correspon al moment de la seva plenitud espiritual, fa cinc anys que viu l'experiència del matrimoni espiritual i falten cinc anys per la seva mort.

En el moment d'escriure aquesta obra es troba passant moments molt durs, perseguida per la Inquisició, difamada per la princesa d'Éboli, maltractada pel Nunci Felipe Segá. En aquest ambient de recel contra la dona, ella sent l'autoritat divina per parlar amb els prelatos. Sens dubte, al segle XVI, una dona que pregava i que pensava era difícil de controlar, per la qual cosa provocava desconfiança. Així ho manifesta en aquesta cita del *Camí de perfecció*, quan diu:

“¿No basta, Señor, que nos tiene el mundo acorraladas e incapaces para que no hagamos cosa que valga nada por vos en público[...]? No lo creo yo, Señor, de vuestra bondad y justicia, que sois justo juez, y no como los jueces del mundo, que como son hijos de Adán, y en fin, todos varones, no hay virtud de mujer que no tengan por sospechosa” (CE 4,1).

La idea d'escriure el *Castell Interior* li va sorgir perquè la Inquisició li havia segrestat el *Llibre de la Vida* i ella tenia una necessitat imperiosa de comunicar la seva experiència, no tant sols a les monges, sinó a qualsevol persona que s'apropés a la seva obra. Va començar a escriure amb la intenció de reproduir el llibre de la vida però li va venir la imatge d'un Castell que va configurar l'escriptura d'un llibre nou on explicarà tot l'itinerari espiritual de la seva vida. Afirmar que escriu per mandat del Pare Gracián, no obstant va ser ella, segons l'opinió d'alguns dels seus biògrafs, qui diplomàticament, li va arrencar la llicència per escriure, la qual va ser recolzada pel seu confessor el P. Velázquez. Sobre

aquesta qüestió deixa escrit en una de les seves cartes a Gaspar de Salazar que no van ser els homes els qui li van ordenar d'escriure, sinó el mateix Déu: "Hízose por mandado del vidriero (Dios), y parécese bien, a lo que dicen" (Carta 7-XII-1577).

El temps d'elaboració de l'obra va ser de sis mesos amb algunes interrupcions per causa de la seva mala salut. La meitat l'escriu al convent de Toledo on es troba confinada i l'altra meitat al Monestir de Sant Josep d'Àvila. El temps real d'escriptura va ser de dos mesos.

El *Castell Interior* és considerat com un tractat de teologia espiritual. Amb un sistema nou per a l'època que es basa en un estil inductiu el qual va de l'experiència a la comprensió i a la categorització. Sens dubte, amb una gran creativitat, com qui explica un conte, curull de simbolismes. És un escrit propi de l'època moderna que respon al desig que la Mare Teresa expressa:

"es mi intención engolosinar las almas de un bien tan alto" (V 18,8).

L'èsser humà és un cercador de sentit. En l'època actual moltes persones busquen aquest sentit en formes d'espiritualitat laiques que, amb tot el respecte, penso que no acaben d'omplir el desig de plenitud que experimenta l'èsser humà. ¿Per què no buscar aquest sentit en una proposta cristiana? ¿Potser no es presenta d'una forma prou atractiva? El bagatge que tenim és bo i si algú s'hi atansa i el tasta és difícil que no se'l quedi, encara que hem de tenir present el que ens diu Sant Pau a 2Co 4,7-8: "Però portem aquest tresor en gerres de terrissa, perquè quedi ben clar que aquest poder incomparable ve de Déu, i no pas de nosaltres. Ens veiem oprimits pertot arreu, però no esclafats; sense camins a seguir, però no sense sortida". Amb aquest esperit de Sant Pau, Teresa emprèn la tasca d'evangelitzar amb els seus escrits.

El cert és que, essent conscient o no, la persona cerca Déu des de sempre i la santa d'Àvila és una mistagoga per a tots els temps. Recordem que santa Edith Stein es va convertir llegint el *Llibre de la Vida* o que també Charles de Foucauld la reconeix com la seva mestra espiritual, per nomenar només dos exemples d'entre la multitud que s'han convertit al cristianisme gràcies als seus escrits.

Santa Teresa és qualificada dins la teologia espiritual com a escriptora mística contemplativa, essent un paradigma d'aquesta categoria teològica per la seva capacitat d'organitzar els passos fonamentals del camí de la maduració espiritual de la persona fins a la trobada amb Déu. Segons Ruiz Salvador, hi ha un itinerari que ajuda per a la maduració espiritual i que conté les següents etapes: el despertar, la purificació, la il·luminació, la nit fosca, i la unió transformant en el misteri del Déu. En l'obra que ens ocupa, l'autora és fidel a aquestes etapes, ella

n'ha tingut experiència i té capacitat per comprendre-la i explicar-la. La lectura del *Castell Interior* esdevé un model de creixement humà i espiritual per a l'home i la dona d'avui i constitueix un camí segur que està avalat per l'experiència de la seva autora, Santa i Doctora de l'Església.

APROXIMACIÓ AL TEXT DEL CASTELL INTERIOR:

L'itinerari a través dels grans temes de l'obra

Teresa de Jesús ens endinsa en un Castell que és la nostra ànima on hi té lloc la relació de l'home amb la vida de Crist des de la seva encarnació fins a la resurrecció, i en aquesta relació hi ha set moments claus: les set estances, aquest és l'itinerari.

Ens disposem a aproximar-nos al text per copsar la riquesa que ens hi té reservada la gran mestra i mistagoga que és Teresa de Jesús.

Els principals personatges són Jesucrist i l'home que es relacionen amb el Pare mitjançant la pregària. Ens fixarem, doncs, en aquests aspectes i cercarem en cada estança el que ens diu la Santa Mare sobre la persona, Jesucrist, Déu, i la pregària. Sense cap pretensió d'exhaustivitat, el text és riquíssim i es pot analitzar des de múltiples òptiques. Ens hem ajudat dels autors més grans coneixedors de l'obra i de la seva autora: el P. Tomàs Álvarez, Maximiliano Herraiz, Secundino Castro, Antonio Mas Arrondo, Rómulo Cuartas, Josep Maria Rovira Belloso, entre d'altres. Entrem amb els peus descalços, intentant no fer soroll, doncs cal un gran respecte i molta humilitat per escoltar el que ens diu aquesta dona extraordinària que no va dubtar en compartir amb les seves monges i també amb nosaltres la seva intimitat espiritual a fi de il·luminar-nos el camí.

Per a ella no va ser fàcil, per a nosaltres tampoc no ho serà. De vegades vol-

drem abandonar el camí, però el Castell enganxa. Tant de bo acabem la lectura amb la determinada determinació, segons expressió de Teresa, de no abandonar mai aquesta aventura. El Rei ens crida des del centre de la nostra més íntima interioritat, des de la nostra ànima. No pensem que és un camí de pujada, o rectilini, ella el dibuixa en espiral en direcció al centre. De vegades voldrem estar en una estança, a voltes ens adonarem que tornem a la primera, que sempre estem a la segona, que anem a reposar a la quarta o que fa temps que no sortim de la tercera. Visitarem les diferents habitacions durant tota la vida, una no exclou l'altra, encara que sempre en podrem conèixer de noves. El desenvolupament espiritual no és per a tots igual, ni en el temps ni en la manera de viure'l. Cadascú té el seu procés, el seu propi camí. Sempre podem acudir a l'escrit de la Santa perquè ens ajudi a no perdre el nord. Endinsem-nos en el Castell que aquest és el camí que va fer Teresa de la mà de Jesucrist, el mateix que havien fet els apòstols i al que tots hi estem convidats.

Abans de començar la lectura cal tenir en compte que el llibre es divideix en set estats de la vida espiritual, les set estances, que com ja hem dit, no són una escala, les podem visitar totes en un moment o altre però quedar-nos-hi és més difícil. Som un Castell habitat per Déu i tots estem convidats a entrar-hi, Jesucrist ens obre la porta i ens guia en el camí.

El pròleg

En el pròleg, Teresa explica la seva situació personal en el moment de començar aquesta obra. Segons Tomás Álvarez, aquest pròleg el va escriure abans que la resta del llibre, cosa que no és l'habitual.

Afirma que escriu per obediència i en un moment de salut molt precària, és la seva voluntat, la que la mou, perquè hi veu la

voluntat de Déu i pensa que Ell l'ajudarà: "Hágalo el que ha hecho otras cosas más dificultosas por hacerme merced, en cuya misericordia confio" (P1).

Amb naturalitat es presenta i comença a crear un clima de confiança amb el lector perquè es disposa a conversar de coses molt íntimes. Teresa avisa que parlarà de moltes qüestions que ja havia tractat en llibres anteriors, de fet "*Vida es el prelude de Castillo* i el *Castillo es síntesis i complement de Vida*".

En el punt 4 del pròleg explicita que les destinatàries del llibre són les monges del Carmel, encara que no exclou altres persones, per tant queda clar que per a ella qui ho desitgi està convidat a recórrer aquest itinerari. Destaca que Jesús guiarà

aquest viatge i remarca de nou que: "tot li serà donat per la infinita misericòrdia del Senyor" (P1).

Les primeres estances

"Considerar nuestra alma como un castillo todo de un diamante o muy claro cristal, adonde hay muchos aposentos, así como en el cielo hay muchas moradas. Que si bien lo consideramos, hermanas, no es otra cosa el alma del justo sino un paraíso adonde dice él tiene sus deleites" (1M 1).

L'estat de vida de la persona en arribar a les primeres estances és de pecat, de no haver encertat en el que és en realitat, s'està vivint en l'ego, cal la metanoia, la conversió per deixar de viure a l'entorn de l'ego que ella compara a les afores del Castell on hi ha las "culebras", "sabandijas" i tota classe de "alimañas". El nom de "moradas" remet a (Jn 14, 2): "a casa del meu Pare hi ha moltes estances". L'home està capacitat per a la relació amb Déu (Gn 1,27). Som éssers plens de bellesa i dignitat. Descobrim la nostra interioritat i que la relació amb Déu és possible.

La pregària és la porta d'entrada al Castell que és la persona. En aquest moment pot ser vocal, contemplació de la natura, lectura espiritual. Els efectes són un inici de desenvolupament de la virtut de la humilitat que ella defineix com "andar en verdad" i que està relacionada amb el propi coneixement.

"Porque, a cuanto yo puedo entender, la puerta para entrar en este castillo es la oración"... "Ahora, tornando a los que quieren ir por él y no parar hasta el fin, que es llegar a beber de esta agua de vida, cómo han de comenzar, digo que importa mucho, y el todo, una grande y muy determinada determinación de no parar hasta llegar a ella, venga lo que viniere, suceda lo que sucediere, trabájese lo que se trabajare, murmure quien murmurare, siquiera llegue allá" (C 21.2).

Jesucrist és el guia del camí. “Por eso digo, hijas, que pongamos los ojos en Cristo, nuestro bien.” (1M 2,11)

Les segones estances

“En haver-nos deseixit del món i dels parents i reclòs aquí en les condicions esmentades[...] No us asseguréssiu ni us adormíssi” (CV 10,1).

En aquestes estances la persona viurà un temps de lluita i perseverança. De combat espiritual. El visitant del Castell està més despert, hi veu més perquè es troba més a prop del centre on hi ha el Sol, però hi ha més lluita perquè la temptació d'anar endarrere és més gran.

Ara Déu es mostra misericordiós i ajudarà a qui posi en Ell la seva confiança. El descobrim per la humanitat de Jesucrist. La Paràbola del fill pròdig (Lluc 15, 11-32) és el text bíblic més representatiu d'aquestes estances.

La forma d'oració en aquesta etapa espiritual és l'oració de meditació o oració mental. “No es otra cosa oración mental, a mi parecer, sinó tratar de amistad, estando muchas veces tratando a solas con quien sabemos nos ama” (V 8,5). Preguem amb una imatge, un bon llibre, la natura, l'evangeli. Amb la ment centrada, cal estar pel que s'està i evitar les distraccions.

Ara cal abraçar la creu de Jesucrist: “Pues si nunca le miramos ni consideramos lo que le debemos y la muerte que pasó por nosotros, no sé cómo le podemos conocer ni hacer obras en su Servicio” (2M 1, 11).

Les terceres estances

Són les més vitals, si no es passen es torna endarrere i hi ha molt perill d'abandonar. La persona mostra una perfecció més aparent que real, una gran manca d'humilitat. Es creu que ha de ser premiada per Déu i mostra mediocritat en la virtut. Cal morir a l'egocentrisme i dei-

xar actuar Déu desemmascarant l'ego: “pasad adelante de vuestras obrillas” (3 M 1,6). En aquest estat de vida Déu no es fa present premiant sinó provant. La persona és sacsejada, entra en crisi i sent que tot trontolla. Ens trobem en l'inici de l'experiència trinitària. En aquest moment comença l'aprenentatge de l'oració de recolliment. “Este modo de rezar, aunque sea vocalmente, con mucha mas brevedad se recoge el entendimiento, y es oración que trae consigo muchos bienes” (C 28,4).

Jesús vol que el seguim i ho deixem tot. El text evangèlic al que fa referència Teresa en les terceres estances és el del Jove ric: “Si vols ser perfecte, ves, ven tot el que tens i dona-ho als pobres, i tindràs un tresor al cel “ (Mt 19). Cal posar l'ego de copilot i deixar que Jesús ens guiï des del centre. En aquest moment va molt bé un acompanyant amb experiència.

Les quartes estances

Són el pont entre les estances ascètiques on predomina l'acció de l'home i les místiques on Déu té la iniciativa.

La persona arriba cansada pels treballs del camí amb un gran desig de Déu i d'allunyar-se de les coses del món. Ens trobem en l'inici de l'experiència mística.

Destaca la gratuïtat i l'absoluta iniciativa de Déu que vol ajudar a experimentar el seu Regne aquí a la Terra.

La gran novetat d'aquestes estances és l'oració de quietud i de recolliment on les potencies es recullen com i quan Déu vol. Els “contents” i els “gustos” esdevenen les dos vessants de l'oració.

“Estotra fuente viene el agua de su mismo nacimiento, que es Dios, y así como Su Majestad quiere, cuando es servido hacer alguna merced sobrenatural, produce con grandísima paz y quietud y suavidad de lo muy interior de nosotros mismos” (4M 2,4).

Crist és el Bon Pastor (Jn10, 1-21) que crida des de la setena estança, amb gran suavitat i desitja fer saber a la persona que vol estar amb ella i que com al salm 23 la vol fer descansar en prats deliciosos. La condueix al Tabor.

Les cinquenes estances

La persona s'ha de rendir a la voluntat de Déu, cal morir a si mateix. Temps de prova on Déu es mostra gran i misericordiós i pren més força l'experiència trinitària.

Santa Teresa empra una imatge molt ben trobada, el cuc de seda que es transforma en Papallona per explicar la pregària d'unió transformant i la configuració de totes les facultats de la persona en Crist.

“¡Muera, muera este gusano, como lo hace en acabando de hacer para lo que fue criado!, y veréis cómo vemos a Dios y nos vemos tan metidas en su grandeza como lo está este gusanillo en este capucho. Mirad que digo ver a Dios, como dejo dicho que se da a sentir en esta manera de unión” (5M 2,6).

És el moment del seguiment de Jesucrist sense excuses. Els textos bíblics més representatius de les cinquenes estances són: l'esposa del Càntic dels càntics (Ct 1,2; 2,4), al cenacle on es va presentar Crist ressuscitat als seus deixebles (Jn 19,26) i al sepulcre del que va sortir ressuscitat (Jn 20,1); “Y así Cristo mismo se convierte en nuestra morada: Que Su Majestad mismo sea nuestra morada” (5M 2,5). La persona esdevé la bodega del Cantar, el cenacle o el sepulcre d'on surt Crist ressuscitat.

Les sisenes estances

En aquest punt del trajecte espiritual la persona enamorada de Jesucrist aprèn a estimar, per aquest motiu es produeixen abundants purificacions interiors i exteriors.

“Que es una grita de las personas con quien se trata, y aun con las que no trata

sino que en su vida le pareció se podían acordar de ella: “Que se hace santa”; “que hace extremos para engañar el mundo y para hacer a los otros ruines”; “que son mejores cristianos sin esas ceremonias”; y hase de notar que no hay ninguna, sino procurar guardar bien su estado “ (6M 1,3).

S'intensifica l'experiència de la Santíssima Trinitat i s'experimenten abundants gràcies místiques o no. Santa Teresa insisteix en que no s'han de buscar i que cal procurar un bon discerniment del seu origen i certesa.

“Se ve el alma en un punto sabia, y tan declarado el misterio de la Santísima Trinidad y de otras cosas muy subidas, que no hay teólogo con quien no se atreviese a disputar la verdad de estas grandezas” (V 27.8-9).

Ens trobem en l'experiència de la pregària del desposori espiritual amb una intensa meditació en la humanitat de Jesucrist.

Teresa ens convida ara a la imitació i el seguiment de Jesucrist home. El text bíblic més representatiu és el de l'Evangeli de Joan (Jn 1, 14) amb una reflexió profunda de la cristologia dels evangelis.

“Dice cuán gran yerro es no ejercitarse, por muy espirituales que sean, en traer presente la Humanidad de nuestro Señor y Salvador Jesucristo, y su sacratísima Pasión y vida, y su gloriosa Madre y santos. Es de mucho provecho” (6M 7 ep).

Les setenes estances

Per fi la persona arriba a la maduresa espiritual amb un gran deseiximent i humilitat. S'experimenta una Pau profunda i permanent enmig de molts treballs.

“Cuando nuestro Señor es servido haber piedad de lo que padece y ha padecido por su deseo esta alma que ya espiritualmente ha tomado por esposa, primero que se consuma el matrimonio espiritual métela en su morada, que es

esta séptima; porque así como la tiene en el cielo, debe tener en el alma una estancia adonde solo Su Majestad mora, y digamos otro cielo” (7M 1,3).

L'experiència de Déu esdevé plenament trinitària. Teresa parla de la conversa amb les persones divines i de com la seva presència i companyia s'han inserit definitivament en les tasques diàries.

“Lo de las visiones imaginarias ha cesado; más parece que siempre se anda esta visión intelectual de estas tres personas y de la humanidad, que es a mi parecer, cosa muy subida” (R 6,3).

La pregària és la del Matrimoni espiritual. En aquest moment no hi ha separació entre la pregària i el servei “Marta i Maria andan juntas” (Lc 10:38-42).

Teresa fa referència a Sant Pau quan diu: “Ja no soc jo qui visc; és Crist qui viu en mi” (Gàlates 2:20).

A partir d'ara Teresa viu per Crist i Crist viu per Teresa i aquesta unió la porta a fer la seva voluntat com mai havia succeït anteriorment en la seva vida: “su gloria tiene puesta por si puede ayudar en algo al crucificado” (7M 3, 6).

“Y así fue, que en todo se hallaba mejorada, y le parecía que por trabajos y negocios que tuviese, lo esencial de su alma jamás se movía de aquel aposento, de manera que en alguna manera le parecía había división en su alma” (7M 3,11).

Al final del camí, quan arriba a la plena maduresa espiritual ens acaba dient: “Para esto es la oración, hijas mías; de esto sirve este matrimonio espiritual: de que nazcan siempre obras, obras” (7M 4,6).

Conclusions

En el Castell Interior de Santa Teresa de Jesús descobrim, com apuntàvem en la introducció, que l'ésser humà posseeix una interioritat habitada i així la persona copsa que aquest Déu que l'habita l'estima incondicionalment i es sent dignificada. Apre-

nem que la pregària és un tracte d'amistat amb Déu que ens habita i que podem experimentar diferents maneres de pregar que van des de l'oració vocal al matrimoni espiritual. En tot aquest camí espiritual es imprescindible reconèixer la importància del propi coneixement i el desenvolupament de la humilitat.

Déu actua en l'ànima de la persona, la salva i és en Crist en qui es revela. Crist ens condueix a descobrir en nosaltres que estem habitats per la Santíssima Trinitat.

En acabar la lectura podem arribar a la

profunda convicció que la nostra ànima és un cel, un paradís on Déu habita i no un lloc buit i desolat. Però la persona no es queda per a ella tot el que Déu li dona. Les gràcies que rep li donen força, li curen el jo ferit i, per sobre de tot, li ensenyen a estimar bé el proïsme fins a quedar disposada al sofriment de creu. Ja ho hem vist, aquest és el secret i la finalitat del camí espiritual, ajudar Crist ressuscitat mitjançant l'acció i que neixin sempre obres d'Amor al proïsme.

Cal tenir molt present el caire bíblic del llibre, que avala el testimoni de Teresa, tot Ell està curull de textos bíblics, de manera que Teresa situa en l'interior de la persona tota la història de la salvació.

Per finalitzar aquest comentari, crec necessari fer una referència a l'epíleg de l'obra. Segons comenta el Pare Tomàs Álvarez, Teresa acaba el Llibre de la Vida amb una carta d'enviament i també fa el mateix en finalitzar el Castell Interior. Aquesta carta fa d'epíleg. Es tracta d'una missiva que envia a les carmelites dels seus convents. ¿És una conversa amb tots nosaltres? ¿Amb qualsevol ésser humà pensi el que pensi, sigui del país que sigui o professi qualsevol de les religions, fins i tot amb el no creient? Ella parla a les seves germanes, però sembla que la tinguem amb nosaltres quan els diu que entrin al Castell per delectar-se i per ser lliures. No els fa falta demanar permís, es tracta d'una opció personal, un gran acte de llibertat. El procés no es pot forçar, Jesús és amic de la humilitat i, com més pensem que no ho mereixem, més ens ajudarà a avançar. Si la persona segueix el camí, sentirà el cansament dels treballs que li venen de servir als germans, però sempre trobarà descans, consol i llibertat en la cambra del rei del Castell.

El Cel és possible i Teresa n'és testimoni acreditat. El papa Francesc afirma en la carta al bisbe d'Àvila, amb motiu del cinquè centenari del naixement de Teresa de Jesús:

“Contemplación y acción siguen siendo su legado para los cristianos del siglo XXI. Por eso, cuánto me gustaría que pudiéramos hablar con ella, tenerla delante y preguntarle tantas cosas. Siglos después, su testimonio y sus palabras nos alientan a todos a adentrarnos en nuestro castillo interior y a salir fuera, a “hacerse espaldas unos a otros...para ir adelante” (Vida 7,22). Sí, entrar en Dios y salir con su amor a servir a los hermanos. A esto “convida el Señor a todos” (Camino 19,15), sea cual sea nuestra condición y el lugar que ocupemos en la Iglesia (cf. Camino 5,5)”.